

Piotr Jaskóła, *Elementy protologii*, Opole 1998, ss. 122

Autor książki, ks. dr hab. Piotr Jaskóła, jest wykładowcą teologii dogmatycznej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego i przewodniczącym Sekcji Wykładowców Dogmatyki w Polsce. Jego książka podejmuje bardzo aktualny temat chrześcijańskiej protologii czyli nauki o początkach stworzenia. Protologia obejmuje główne teologiczne tematy traktatów „De Deo creante” i antropologii teologicznej, lecz omawia je w perspektywie historiozbowczej. Ks. Jaskóła przedstawia główne elementy strukturalne chrześcijańskiej nauki o stworzeniu w sposób systematyczny. Każde zagadnienie omawiane przez autora jest mocno osadzone na bazie natchnionego tekstu Pisma świętego, przy wskazaniu na jego pogłębiony sens, zgodnie z rozwojem myśli biblijnej i Bożego objawienia. Następnie omawia rozwój interpretacji tegoż zagadnienia w starożytności chrześcijańskiej, średniowieczu, epoce nowożytnej aż do współczesnych kierunków interpretacyjnych. Autor ocenia krytycznie różne interpretacje teologiczne poszczególnych zagadnień protologii i wskazuje na kryterium prawowierności, jaki stanowią orzeczenia Magisterium Kościoła.

Pierwszym zagadnieniem jest kreacjonizm. Po przypomnieniu ogólnych zasad interpretacji tekstu natchnionego omawia autor sens literalno-duchowy dwóch opisów stworzenia świata i człowieka zawartych w Księdze Rodzaju 1-2. Umiejętnie korzysta on przy tym z najnowszych osiągnięć egzegezy biblijnej. Motywy Boga Stwórcy i stworzenia świata są ukazane następnie w innych księgach Starego Testamentu, szczególnie w księgach prorockich i dydaktycznych. W tych pierwszych ukazana jest wiara w jedyne Boga, który jest Wybawicielem narodu i człowieka, a równocześnie jest On Stwórcą wszystkiego. Broniąc monoteizmu połączyli prorocy ideę Boga Wybawiciela i ideę Boga Stwórcy. Zapowiedzi prorockie zawierają także eschatologiczną wizję „nowego stworzenia”, wyzwolenego z każdego zła. Księgi dydaktyczne chwalą potęgę i mądrość Stwórcy oraz wskazują na istniejące w naturze stworzonej prawa, piękno i harmonię. Kreacjonizm w Nowym Testamencie otrzymuje perspektywę eschatologiczną. Życie Jezusa, a szczególnie Jego Pascha, jest zapowiedzią nowego życia w zmartwychwstaniu. Św. Paweł rozwija naukę o stworzeniu poprzez paralelizm prehistorycznego i eschatologicznego Adama. Ostatni Adam, Jezus Chrystus zwycięża grzech pierwszego Adama i rozpoczyna erę nowego stworzenia. Z kolei św. Jan mówi o stworzeniu przez odniesienie do stwórczego Logosu, który stając się człowiekiem zwycięża szatana działającego w świecie.

W kolejnej części ukazuje ks. Jaskóła główne kierunki rozwoju starochrześcijańskiej protologii. Główne tematy protologii rodziły się w polemicznym i apologetycznym klimacie zderzenia się chrześcijaństwa z różnymi interpretacjami gnostyckimi. Apologeci bronią prawdy o jedynym i absolutnym Bogu Stwórcy oraz o dobroci i pięknie wszystkich stworzeń. Przeciw monizmowi i panteizmowi tworzą ojcowie Kościoła naukę o stworzeniu z nicości. Rozwijają też doktrynę o Bożej opatrności oraz wskazują na chrystologiczny wymiar aktu stworzenia. Szczególną uwagę poświęca autor teologii św. Augustyna. Omawia jego naukę o początku świata, o stworzeniu z czasem i w czasie, o stosunku duszy do ciała i o grzechu pierwotnym. Omawianie starochrześcijańskiej protologii kończą orzeczenia synodów z V i VI wieku, które ostrzegają przed przecenianiem ludzkich możliwości (przeciw Pelagiuszowi) oraz stają w obronie cielesnej natury człowieka (przeciw Pryscylianowi).

Część czwartą stanowią kierunki rozwoju średniowiecznej protologii. Ks. Jaskóła omawia szczegółowo naukę św. Tomasza z Akwinu. Jego koncepcja stworzenia, w tym także człowieka, opiera się na arystotelesowskiej teorii hylemorfizmu. Doktor Anielski próbuje wyjaśnić problem zła i grzechu odrzucając augustyńską koncepcję „pożądliwości” jako istoty grzechu pierwotnego. Grzech ten wyjaśnia on przez ideę jednej rodziny ludzkiej, która znalazła się w stanie oddzielenia od Boga po grzechu Adama.

W części piątej omawia ks. Jaskóła kryzys kreacjonizmu w epoce nowożytnej. Na ten kryzys złożyły się odkrycia w dziedzinie nauk przyrodniczych: heliocentryczny obraz świata i teoria ewolucji. Na tym tle omawia autor bardzo ciekawie teorię kreacji ewolucyjnej francuskiego jezuita Pierre Teilharda de Chardin oraz wybitnego teologa katolickiego Karla Rahnera. W sporze o kreacjonistyczny czy ewolucjonistyczny obraz świata istotne znaczenie mają orzeczenia Kościoła, zwłaszcza Soboru Watykańskiego I i Soboru Watykańskiego II, które autor omawia na końcu tej części.

Trzy ostatnie rozdziały „Elementów protologii” stanowią jakby trzy oddzielne traktaty teologiczne: o aniołach, o demonach i o grzechu pierwotnym. Pod względem metodologicznym są one opracowane i przedstawione w ten sam sposób: najpierw ujęcie starotestamentalne, następnie nowotestamentalne, dalej rozwój w tradycji chrześcijańskiej poprzez orzeczenia Kościoła aż do współczesnych poglądów. Bardzo cenne są współczesne interpretacje, do których autor ustosunkowuje się w sposób krytyczny. Przestrzega on przed przesadnym kultem aniołów, ale nie uznaje za wystarczającą interpretację aniołów jako personifikacji bliskości, opieki i miłości Boga. Podobnie szatan nie jest tylko personifikacją lub symbolem zła. Istnienie szatana i demonów jako osobowych istot jest bardzo wyraźnie ukazane w Piśmie św. i zawarte w orzeczeniach Kościoła. Ks. Jaskóła przytacza ostatnie wypowiedzi Magisterium na ten temat: Kongregacji ds. Doktryny Wiary z 1975 roku oraz wypowiedzi Jana Pawła II w encyklice „Dominum et vivificantem”. W podobny sposób ocenia autor wszystkie interpretacje dotyczące grzechu pierwotnego: teorie mityczne, realistyczne, historiozbowcze oraz ewolucjonistyczne i egzystencjalne.

„Elementy protologii” księdza Piotra Jaskóły stanowią doskonały podręcznik dla studentów teologii. Systematyczność, przejrzystość i rzetelność opracowania poszczególnych zagadnień protologii chrześcijańskiej są niewątpliwie wielkimi walorami tej pozycji. Wychodzi ona naprzeciw wielkiemu zapotrzebowaniu na opracowania naukowe i metodologiczne współczesnej dogmatyki.

ks. Włodzimierz Wołyniec